

TÜRK BASININDA DAĞLIK KARABAĞ SORUNU: MİLLİYET, HÜRRİYET, SABAH GAZETELERİ ÖRNEĞİ

THE NAGORNO-KARABAKH ISSUE IN THE TURKISH PRESS: THE EXAMPLES OF
THE DAILIES *MİLLİYET*, *HÜRRİYET*, *SABAH*

Elşad EYVAZLI*

Öz

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan çok ciddi dış politika sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlardan en önemlisi, Ermenistan'la yaşanan Dağlık Karabağ sorunudur. Dağlık Karabağ'da 1989'dan itibaren başlayan ve 1994 yılına kadar devam eden çatışmalar sonucunda çok sayıda insan ölmüş veya yaralanmış; binlerce Azerbaycan Türkü, Ermeniler tarafından yaşadıkları yerlerden sürülmüştür. Azerbaycan topraklarının % 20'si Ermenistan'ın işgali altında kalmıştır. Karabağ Sorunu günümüzde de çözümsüz bir halde bulunan uluslararası problemlerden biridir. 20 yılı aşan diplomatik çabalar ve müzakerelerin Dağlık Karabağ sorununun çözümü konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Dağlık Karabağ ve çevresindeki Ermeni işgali sürerken, taraflar arasında çözüm için bir kalıcı zemin dahi oluşturulamamıştır. Bu çözümsüzlük ortamında kimi zaman ateşkesin ihlal edilip yüksek yoğunluklu çatışmaların yaşandığı görülmektedir.

Bu çalışmada Dağlık Karabağ sorununun ortaya çıkış süreci ele alınmış ve *Milliyet*, *Hürriyet* ile *Sabah* gazetelerinin (1991-2016 yılları arası) bu meseleye yaklaşımı, yayınlanan haberler üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dağlık Karabağ, Azerbaycan, Ermenistan, Milliyet, Hürriyet, Sabah

Abstract

Having proclaimed independence following the disintegration of the Soviet Socialist Republics, Azerbaijan, has had to face a number of serious foreign policy problems, the most important of which is the Nagorno-Karabakh issue. As a result of the armed conflicts which started as of 1989 and lasted until 1994, many people were killed or injured and thousands of people were displaced. Twenty percent of the Azerbaijani territory was occupied by Armenia. Indeed, the Nagorno-Karabakh issue is one of the most serious international conflicts that have remained unresolved as the diplomatic efforts and negotiations geared towards resolving the conflict over the last 20 years have proved futile. It has been impossible to even find a common ground between the parties for resolution. Under such circumstances of political deadlock, it is witnessed that high intensity armed conflicts occur due to the violation of ceasefire.

In this study, the arising of the Nagorno-Karabakh issue is analyzed and the approaches of the dailies *Milliyet*, *Hürriyet* and *Sabah* to the issue over the period 1991-2016 are presented on the basis of the published news.

Keywords: Nagorno-Karabakh, Azerbaijan, Armenia, Milliyet, Hürriyet, Sabah

* Doktora öğrencisi, Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü / Azerbaycan, elshadpjb@mail.ru

Giriş

Azerbaycan ve Ermenistan arasında uzun bir geçmişe dayanan Dağlık Karabağ sorunu, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) 1980'lerden sonra zayıflamaya başlamasıyla birlikte Ermenistan'ın Azerbaycan'a ait Karabağ bölgesinin dağlık kısmında hak iddia etmesiyle ortaya çıkmıştır. Ermeni aydınlar, Mihail Gorbaçov'un 1985 yılında SSCB'de devlet başkanı olmasından sonra Gorbaçov'la ilişkilerini geliştirdiler ve bu dönemde uygulanan *glasnost* ve *perestroyka* politikalarının sağladığı ortamdan istifade ederek, Dağlık Karabağ'a yönelik cüretkâr taleplerde bulundular. Ermeni aydınları, Dağlık Karabağ bölgesinin “tarihi Ermeni toprağı” olduğunu iddia ediyordu. Fakat belirtmek gerekir ki, Ermeni tarihçilerinin de destek verdiği bu iddia, ilim çevrelerinin çoğunluğu tarafından kabul görmedi ve eleştirildi. Öyle ki bu iddia Ermenistan İlimler Akademisi'nin kurucusu İ. A. Orbeli tarafından dahi kabul görmedi ve Orbeli söz konusu iddiaları açık bir şekilde reddetti.¹

Ermenilerin Karabağ'a yönelik talepleri Ağustos 1987'den itibaren artış gösterdi. İlk olarak “Helsinki Antlaşmalarının Uygulanmasını Gözetleme Ermenistan Komitesi” üyesi Robert Nazaryan öncülüğünde 75 bin imzalı bir dilekçe hazırlanarak ideolojik sorunlarla ilgili politik büro üyesi Mikhael Serguevlich'e gönderildi. Dilekçede Ermenilerin çoğunluğu oluşturduğu Karabağ ve Nahcivan'ın hangi sebeplerle Azerbaycan Cumhuriyeti'ne bağlandığı anlatıldı, bölgenin Ermeni özelliğı vurgulandı, malum Ermeni soykırımı iddialarına yer verildi, bu bölgelerin Türkleri memnun etmek için Azerbaycan'a bağlandığı iddia edildi ve bu durumdan dönemin Milliyetler Komiseri olan Stalin sorumlu tutuldu. Bu dönemde kitlesel gösteriler de düzenlendi. Bunlardan biri, 10 Ekim 1987'de Erivan'da yapılan gösteriydi. Bu gösterilerde öne sürülen toprak talepleri, Dağlık Karabağ ile sınırlı kalmadı ve Ermeniler, nüfusun ancak % 1,4'ünü teşkil ettikleri Nahçivan'ı da istedi. Bu gösterilerin üzerinden çok geçmeden Ermeniler Türklere yönelik saldırılara başladı. 18 Ekim 1987'de Dağlık Karabağ'ın Çardaklı köyünde Türkler ve Ermeniler arasında çatışmalar yaşandı.²

Bir diğeri önemli gelişme, Gorbaçov'un Ermeni asıllı danışmanı Abel G. Aganbekyan'ın 16 Kasım 1987 tarihinde yaptığı açıklamaydı. Aganbekyan bu açıklamasında Karabağ'ın Ermenistan toprağı olmasından memnuniyet duyacağını, bölgeyi Azerbaycan'dan ziyade Ermenistan'a bağlı olarak düşündüğünü ifade etti. Aganbekyan ve onun temsil ettiği kuvvetten güç alan Ermeniler, Şubat 1988'den itibaren Dağlık Karabağ ve Erivan'da gösteriler tertip ederek Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan'dan ayrılmasını talep etmeye başladılar. Stepanakent'teki (Hankendi) Ermeniler 1 Şubat ve 11 Şubat 1988 tarihleri arasında ayaklanarak “Bir millet, bir devlet” sloganı atmaya başladılar. 19 Şubat 1988'de Erivan'da bir milyona yakın Ermeni gösteri yaparken, Ermeni çeteleri ve yerli halk, Türklere saldırdı.³

¹ Nesrin Sarıahmetoğlu, *Karabağ*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 67.

² *Age.*, s. 13-14.

³ Cemalettin Taşkıran, *Geçmişten Günümüze Karabağ Meselesi*, Ankara 1995, s. 122.

Dağlık Karabağ'daki Ermeniler, Dağlık Karabağ'ın Ermenistan'la birleştirilmesi için "Karabağ Komitesi" adlı bir harekât oluşturdular.⁴ Harekâta komünist Taşnaklar ve Ermenistan Komünist Partisi rehberleri öncülük ediyorlardı.⁵ Karabağ Ermenileri arasında Ermenistan'la birleşme uğruna başlatılan bu harekât gittikçe genişledi. Amaç, bölgeden Türkleri uzaklaştırmak ve Ermenistan'la birleşmektir. Dağlık Karabağ Özerk Yönetimi de harekete geçti ve Azerbaycan'a bağlı bulunan Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi'ndeki (DKÖB) idari kurumlara Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti bayrağını astı.⁶ Karabağ Ermenileri (DKÖB) 20 Şubat 1988'de Ermenistan'a bağlanma kararı aldıysa da Sovyetler Birliği Komünist Parti Merkez Komitesi bu kararı kabul etmedi.⁷

Ermenistan'daki ve Karabağ'daki Ermenilerin gerçekleştirdiği gösteriler üzerine Azerbaycan Karabağ'da olağanüstü hâl ilan etti. Bunun üzerine hem Erivan'da hem Azerbaycan'da çatışmalar yoğunlaştı.⁸ Sovyetler Birliği Yüksek Sovyeti, 28 Kasım 1989'da önemli bir karar alarak Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan idaresine verilmesine karar verdi. Ancak Ermenistan Yüksek Sovyeti, 28 Kasım kararını tanımadığını bildirdi ve 1 Aralık 1989'da Karabağ'ı Ermenistan'a ilhak ettiğini açıkladı.⁹ Bu durum üzerine karşılıklı saldırılar yoğunlaştı ve tansiyon hızla yükseldi. Karabağ'da yaşanan Türk-Ermeni çatışmaları Azerbaycan'a da sıçradı. 1989 yılı sonunda Kafkaslarda, tam anlamıyla bir savaş sürmekteydi. 1988 Şubatından bu tarihe kadar ölenlerin sayısı 120'ye ulaşmıştı.¹⁰ Savaş, 1990 Ocak ayından itibaren şiddetlendi ve çatışmaların alanı genişledi. 19 Ocak 1990'da olağanüstü hâl ilan edildi.¹¹

Bu tarihlerde Azerbaycan'da Halk Cephesi önderliğindeki milliyetçi hareket hız kazanmıştı. Bunun üzerine Kızıl Ordu karadan, havadan ve denizden Bakü'ye çıkartma yaptı. Bu harekât sonucunda Kızıl Ordu birliklerine direnen 130 Türk hayatını kaybetti. Bu müdahalenin ardından sonu sıcak çatışmalara varacak olan etnik gerginlikler ve bilhassa Türkler arasında Sovyet karşıtı duygular tırmanışa geçti.¹²

Ağustos 1991'de Moskova'da Gorbaçov'a karşı düzenlenen darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması ve bunun sonucunda Sovyet Cumhuriyetlerinin bağımsızlık sürecinin hızlanması, Karabağ sorununa yepyeni bir boyut getirdi. 30 Ağustos 1991'de Azerbaycan'ın bağımsızlık ilanı sonrasında Karabağ Ermenileri Artsak Ermeni Halk Cumhuriyeti'ni ilan etti. Azerbaycan Parlamentosu bu kararı hem Azerbaycan Anayasası'na hem de SSCB Anayasası'na aykırı olduğu gerekçesiyle kınadı.¹³

⁴ Fahrettin Çiloğlu, *Rusya Federasyonu'nda ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar*, İstanbul 1998, s. 148.

⁵ Emin Arifoğlu Şihaliyev, *Türkiye ve Azerbaycan Açısından Ermeni Sorunu*, Ankara 2002, s. 150.

⁶ Ebulfez Süleymanlı, *Millileşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri*, İstanbul 2006, s. 36.

⁷ Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", *Avrasya Dosyası*, C 7, S 1, s. 400.

⁸ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul 2005, s. 934.

⁹ *Age*, s. 936.

¹⁰ Cemalettin Taşkiran, *Geçmişten Günümüze Karabağ Meselesi*, s. 126.

¹¹ Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", s. 402.

¹² Ömer Göksel İşyar, *Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu*, İstanbul 2004, s. 391.

¹³ Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", s. 403.

1991 Ağustos'unda Moskova'daki başarısız darbe girişiminin kahramanı Boris Yeltsin, yanına Nazarbayev'i de alarak taraflara arabuluculuk yapma önerisinde bulundu. Yeltsin ve Nazarbayev'in girişimiyle Azerbaycan ve Ermenistan arasında geçici bir uzlaşmaya varıldı. ¹⁴ Ne var ki görüşmeler ertesinde Azerbaycan Hükümeti'nin Adalet ve Savunma Bakanlığı yetkililerinin yanı sıra iki Rus Generali ve bölgeye ateşkes sürecini denetlemek üzere gönderilen Kazak ve Rus gözlemcileri taşıyan bir helikopter, 20 Kasım 1991'de Ermeniler tarafından düşürüldü. ¹⁵ Bu saldırı üzerine Azerbaycan, Dağlık Karabağ'ın özerklik statüsünü kaldırdı ve bölgeyi doğrudan kendine bağladı.

Karabağ sorununun en trajik hadisesi, 25-26 Şubat 1992 tarihleri arasında yaşanan Hocalı katliamı oldu. Hocalı'ya yapılan saldırıda 613 sivil öldürüldü, 487 kişi Ermeniler tarafından rehin alındı ve 1.275 kişi yaralandı. 150 kişiden ise bir daha haber alınamadı. Bakü hükümeti, Hankenti'ndeki 366. Rus Alayı'nın da bu katliama katıldığını ifade etti. Buna delil olarak ise katliam sırasında kullanılan ve o tarihlerde değil Karabağ Ermenilerinde, yeni kurulmakta olan Ermenistan ve Azerbaycan ordularında bile henüz mevcut olmayan tank, savaş uçağı ve zırhlı muharebe aracı gibi gelişmiş konvansiyonel silahların kullanılmış olmasını gösterdi. ¹⁶

İki ülke arasındaki çatışmalar Mart ayı boyunca devam etti. 24 Mart 1992 tarihinde Helsinki'de toplanan AGİK Dışişleri Bakanları Konseyi, Karabağ sorununun çözümü için yürüttüğü çalışmaların sonucunda Azerbaycan, Almanya, ABD, Ermenistan, Beyaz Rusya, İsveç, İtalya, Fransa, Rusya, Türkiye, Çek ve Slovakya Federal Cumhuriyeti'nin dahil olduğu "Minsk Grubu" kuruldu. Ancak 8 Mayıs günü Ermeniler önce bölgenin en stratejik kenti olan Şuşa'yı, yaklaşık 10 gün sonra da Karabağ'ı Ermenistan'a bağlayan Lâçin'i işgal etti. Azerbaycan karşı saldırı başlatarak bazı yerleşim birimlerini Ermeni kuvvetlerinden geri aldı. Kazakistan'ın arabuluculuğu ile 27 Ağustos 1992'de "Almatı Beyannamesi" imzalanarak ateşkes ilan edildiyse de, kısa bir süre sonra Ermenistan tek taraflı olarak Almatı Beyannamesi'ni tanımadığını açıkladı. ¹⁷

20 Şubat 1993'te Roma'da Azerbaycan, ABD, Ermenistan, Rusya temsilcileri ve Minsk Grubu Başkanı Mario Rafaelli'nin katıldığı Roma görüşmeleri başladı. Fakat Ermenistan, görüşmelerin hala devam ettiği sırada Ermenistan ile Dağlık Karabağ'ı birbirine bağlayan bir diğer koridor olan Kelbecer'e yönelik saldırı başlattı. 30 Nisan 1993'te Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Azerbaycan-Ermenistan çatışmasını ve Kelbecer'in işgali konusunu görüşerek 15 üyenin oybirliği ile bir karar aldı. Kararda Kelbecer ve işgal altındaki diğer Azerbaycan şehirlerinden işgalci güçlerin derhal çekilmesi gerektiği belirtiliyorsa da, işgalcinin Ermenistan olduğu açıkça ifade edilmedi. ¹⁸

¹⁴ Ömer Göksel İşyar, *Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu*, s. 402.

¹⁵ Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", s. 406.

¹⁶ Ömer Göksel İşyar, *Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu*, s. 413.

¹⁷ Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", s. 404, 406.

¹⁸ Aqm., s. 409.

Bu dönem Haydar Aliyev'in Azerbaycan'da iktidara geldiği dönemdi. Alivey iktidara gelmez ülke içinde denge politikaları izlemeye başladı.¹⁹ Bu dönemde iç karışıklıklarla uğraşan Azerbaycan, Ermeni saldırıları karşısında savunmasız kaldı ve 26-28 Haziran 1993'te yaşanan çatışmalar sonucu Ermenilerin Azerbaycan'ın Akdere kentini ele geçirmesini engelleyemedi. Ayrıca 23-24 Temmuzda Ağdam *rayonu* büyük oranda Ermeni kontrolüne geçerken, 23 Ağustosta Fuzuli, 25-26 Ağustosta Cebail ve 31 Ağustosta da Kubatlı Ermeni kuvvetlerinin işgaline uğradı. Çatışmalar, 9 Mayıs 1994 tarihinde Azerbaycan ve Ermenistan Savunma Bakanları ile Karabağ Ermenileri temsilcileri arasında imzalanan ateşkes anlaşması ile sona erdi.²⁰ Böylece Karabağ'da yedi yıldır devam eden sıcak çatışma son buldu. Bununla birlikte 1994 yılında yapılan bu ateşksten günümüze Karabağ problemi bir çözüme kavuşturulamadı. Meselenin çözümüne yönelik atılan adımlar ise şimdilik sonuçsuz kaldı.

Türk Basınında Dağlık Karabağ Sorunu

Milliyet Gazetesi

Milliyet gazetesi, özellikle Karabağ sorununun zirve dönemi olan 1991-1994 yılları arasında bu olaylar karşısında duyarsız kalmadı ve belirtilen dönem ve sonrasında gazetede Karabağ meselesiyle ilgili çok sayıda haber yer aldı. 1991 yılında *Milliyet* gazetesinde yayımlanan haberlerden en önemlileri; "Karabağ Azerilerin"²¹, "Erivan'dan Geri Adım"²², "Azeri-Ermeni Uzlaşması"²³, "Türkiye Arabulucu Olsun"²⁴, "Ermenistan ile İlişkilere Bakış"²⁵, "Karabağ'da Barış Uzak"²⁶ başlıklı haberlerdir. Bu haberlerden bazılarının içeriğine göz atmak faydalı olacaktır.

"Karabağ Azerilerin" başlığını taşıyan haberde SSCB Başkanı Mihail Gorbaçov'un Karabağ sorununun patlak verdiği 1987 yılından bu yana ilk kez, Azerbaycan halkına güvence vererek, "Karabağ bölgesinin Azerbaycan topraklarının ayrılmaz bir parçası olduğu" şeklindeki açıklamasına yer verildi. Haberde ayrıca, Ermenistan Başbakanı Vazgen Manukyan'ın Ermenistan'ın Karabağ bölgesi üzerinde hak iddia etmediği yönündeki ifadesi yer aldı. "Türkiye Arabulucu Olsun" başlıklı haberde ise Mehmet Ali Birand'ın 32. Gün programına konuk olan Ermenistan Cumhurbaşkanı Ter Petrosyan'ın, "Türkiye ile çıkarlarımız karşılıklıdır. Bugüne kadar iyi niyet mesajları gidip geldi artık somut adımlar atılmalı. Karabağ'da Gorbaçov'un

¹⁹ Ömer Göksel İşyar, *Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu*, s. 476.

²⁰ Araz Aslanlı, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", s. 414, 415.

²¹ "Karabağ Azerilerin", *Milliyet*, 16 Mart 1991.

²² "Erivan'dan Geri Adım", *Milliyet*, 1 Ağustos 1991.

²³ "Azeri- Ermeni Uzlaşması", *Milliyet*, 25 Eylül 1991.

²⁴ "Türkiye Arabulucu Olsun", *Milliyet*, 4 Kasım 1991.

²⁵ "Ermenistan ile İlişkilere Bakış", *Milliyet*, 5 Kasım 1991.

²⁶ "Karabağ'da Barış Uzak", *Milliyet*, 6 Aralık 1991.

arabuluculuğu başarısız oldu. Türkiye Karabağ'da arabulucu olsun" şeklindeki açıklamalarına yer verildi.

1992 yılı Karabağ'a yönelik Ermeni saldırılarının arttığı bir döneme denk geldiğinden, bu yıl içerisinde gazetede Karabağ'a yönelik bir hayli haber yer aldı. Bu haberlerden bazıları; "Barış Çabaları Nafile"²⁷, "Karabağ Katliamına Protesto"²⁸, "İşte Kurtuluş Savaşı", "Karabağ Yine Cehennem", "Azerbaycan Kan Ağlıyor"²⁹, "Bakü'den İmdat Çağrısı", "Azeri Kadınlarından Çağrı" başlıklı haberlerdir.

Bunlardan "İşte Kurtuluş Savaşı" isimli haber manşetten tam sayfa verildi. Haberde Azerilerin Ermeniler tarafından katledildiğini belgeleyen görseller yer aldı.³⁰ "Karabağ Yine Cehennem" başlıklı haberde ise Azerbaycan Devlet Başkanı Vekili Yakup Mehmedov'un, Ermenilerin yaptığı muhtemel bir katliam hazırlığının önlenmesi için Rusya yönetimine yönelik çağrısına yer verildi.³¹ Bir başka haber, "Bakü'den İmdat Çağrısı"dır. Bu haberde Karabağ'da yeniden ateşkes uygulanması için varılan anlaşmaya karşın, Ermeni militanların Azerilerin bölgedeki son kalesi Şuşa'yı ele geçirmesi ve Ermenilerin topyekün saldırıya geçmesi nedeniyle Azerbaycan Devlet Başkanı Vekili Yakup Mehmedov'un Türkiye ve İrandan yardım talep ettiği bilgisi yer aldı.³² "Azeri Kadınlarından Çağrı" başlıklı haber, Azerbaycanlı kadınların Karabağ'ın kendilerinin olduğu ve bu uğurda savaşmaktan korkmadıkları açıklamalarına dairdir. Haberde Azerbaycan Kadın Müdafaa Cemiyeti Başkanı ve üyelerinin Türk ve tüm dünya kadınlarından destek bekledikleri bilgisine yer verildi. Halk Cephesi'nin merkezindeki karargahlarında *Milliyet* muhabiri Tunca Bengi'nin görüştüğü Azerbaycan Kadın Hukuklarını Müdafaa Cemiyeti yöneticileri, kasadan Tük bayrağını ve Atatürk fotoğrafını çıkararak söze başladı, Hanım Halilova ve yardımcısı Aide Babayeva "Eğer bunları kaldırmıyaydık gelip bunları parçalayabilirlerdi. Bunlar bizim en kıymetli hazinelerimiz" açıklamasında bulundu.³³

1993 yılında da *Milliyet* gazetesinde Karabağ'a yönelik haberlere sıkça yer verildi. Bunlardan bazıları şunlardı: "Karabağ'da Barış Suya Düştü", "Ermeni'ye Yardımı Anlatamayız"³⁴, "Ermeniler Azerbaycan'a Girdi", "Ankara'da Karabağ Zirvesi"³⁵, "Karabağ'da Bosna Dramı"³⁶, "Karabağ İçin Yeltsin Devrede"³⁷, "Azeriler Savaşı Bilmiyor", "Çerşinev: Ermeniler Çekilecek"³⁸, "Ermenilere

²⁷ "Barış Çabaları Nafile", *Milliyet*, 01 Mart 1992.

²⁸ "Karabağ Katliamına Protesto", *Milliyet*, 02 Mart 1992.

²⁹ "Karabağ Kan Ağlıyor", *Milliyet*, 30 Nisan 1992.

³⁰ "İşte Kurtuluş Savaşı", *Milliyet*, 11 Mart 1992.

³¹ "Karabağ Yine Cehennem", *Milliyet*, 12 Nisan 1992.

³² "Bakü'den İmdat Çağrısı", *Milliyet*, 10 Mayıs 1992.

³³ "Azeri Kadınlarından Çağrı", *Milliyet*, 23 Mayıs 1992.

³⁴ "Ermeni'ye Yardımı Anlatamayız", *Milliyet*, 8 Şubat 1993.

³⁵ "Ankara'da Karabağ Zirvesi", *Milliyet*, 9 Mart 1993.

³⁶ "Karabağ'da Bosna Dramı", *Milliyet*, 3 Nisan 1993.

³⁷ "Karabağ İçin Yeltsin Devrede", *Milliyet*, 10 Nisan 1993.

³⁸ "Çerşinev: Ermeniler Geri Çekilecek", *Milliyet*, 13 Nisan 1993.

Son Uyarı”³⁹, “Ermenistan Yavuz Hırsız”⁴⁰, “Şapoşkinov: Karabağ Rusya’ya Bağlansın”⁴¹, “Kelbecer’de Ermeni Tuzağı”⁴², “Karabağ’da Barış Umudu”⁴³, “Kafkasya’da Sefalet”⁴⁴.

“Karabağ’da Barış Suya Düştü” haberinin içeriğinde Cenevre’de kabul edilen Karabağ konusundaki barış planının Ermeni saldırıları nedeniyle bozulduğu bilgisi ve Azerbaycan Dışişleri Bakanı Tevfik Kasımov’un, Azerbaycan ve Ermenistan’ın geçen ay içerisinde Cenevre’de Karabağ konusunda bir barış planı üzerinde anlaştıkları, ancak Ermeni saldırıları nedeniyle bu planın suya düştüğü şeklindeki açıklaması yer aldı.⁴⁵ “Ermeniler Azerbaycan’a Girdi” başlıklı haberde ise Ermeni birliklerinin, son günlerde tüm sınır boyunca gerçekleştirdikleri saldırılarda 100’e yakın kişiyi öldürdüğü bildirildi. Haberde ayrıca Akdere, Ağdam, Kazak bölgelerinde Ermenilerin başlattıkları top ateşinin daha sonra zırhlı araçlar desteğinde bir saldırıya dönüştüğü bilgisi yer aldı.⁴⁶ “Azeriler Savaşı Bilmiyor” haberinde dönemin Nahcivan Meclis Başkanı Haydar Aliyev’in olası bir Ermeni saldırısına karşı Türkiye’den asker talep edebilecekleri, ancak şu anda buna ihtiyacın bulunmadığı ifadesine yer verildi. Aliyev’in, muhabirin “Ermeni kuvvetlerin artan şiddetteki saldırısı, Azerbaycan’daki siyasi çekişmelerden mi kaynaklanıyor?” biçimindeki sorusuna cevabı ise bu durumun iç karışıklıklarla bir ilgisi olmadığı yönündeydi. Aliyev’e göre bunun nedeni, Azerbaycanlıların savaş tekniklerini bilmemeleriydi.⁴⁷

1994 yılında Karabağ meselesine dair yer alan haber başlıkları şunlardı: “Azeriler İlerliyor Ermeniler Şaşkın”, “Azerbaycan’da Barış Umudu”⁴⁸, “Karabağ’da BDT Üyesi Olacak”, “ABD Kongresinden Karabağ Raporu”⁴⁹, “Azerbaycan’a Türk Askeri”⁵⁰, “Ağdam Alev Alev”⁵¹, “ABD Kafkasya’yı Ruslara Terketti”⁵².

“Azeriler İlerliyor Ermeniler Şaşkın” haberinin içeriğinde Azeri ordusunun Ermenilere karşı sürdürdüğü yoğun saldırılar sonucunda ağır kayıp veren Ermeni birliklerinin çekilmeye başladığı ve Azerbaycan Savunma Bakanlığından yapılan açıklamaya göre, Azerilerin Ermeni işgali altındaki Akdere ve Kelbecer bölgelerindeki dokuz kasabayı ele geçirdiği ifade edildi.⁵³ “Karabağ da BDT Üyesi Olacak” haberinde ise Moskova’da yapılan BDT zirvesine katılan Ermenistan Dışişleri Bakanı Papazyan’ın, Karabağ bölgesinin özerk olduğu ve dolayısıyla BDT

³⁹ “Ermenilere Son Uyarı”, *Milliyet*, 15 Nisan 1993.

⁴⁰ “Ermenistan Yavuz Hırsız”, *Milliyet*, 25 Nisan 1993.

⁴¹ “Şapoşkinov: Karabağ Rusya’ya Bağlansın”, *Milliyet*, 28 Nisan 1993.

⁴² “Kelbecer’de Ermeni Tuzağı”, *Milliyet*, 1 Mayıs 1993.

⁴³ “Karabağ’da Barış Umudu”, *Milliyet*, 8 Mayıs 1993.

⁴⁴ “Kafkasya’da Sefalet”, *Milliyet*, 20 Ekim 1993.

⁴⁵ “Karabağ’da Barış Suya Düştü”, *Milliyet*, 19 Ocak 1993.

⁴⁶ “Ermeniler Azerbaycan’a Girdi”, *Milliyet*, 11 Şubat 1993.

⁴⁷ “Azeriler Savaşı Bilmiyor”, *Milliyet*, 11 Nisan 1993.

⁴⁸ “Azerbaycan’da Barış Umudu”, *Milliyet*, 20 Şubat 1994.

⁴⁹ “ABD Kongresinden Karabağ Raporu”, *Milliyet*, 2 Mayıs 1994.

⁵⁰ “Azerbaycan’a Türk Askeri”, *Milliyet*, Haziran 1994.

⁵¹ “Ağdam Alev Alev”, *Milliyet*, 6 Temmuz 1994.

⁵² “ABD Kafkasya’yı Ruslara Terk Etti”, *Milliyet*, 12 Eylül 1994.

⁵³ “Azeriler İlerliyor Ermeniler Şaşkın”, *Milliyet*, 12 Ocak 1994.

üyesi olması gerektiği şeklindeki açıklamaları konu edildi.⁵⁴ “Karabağ’da Türk Askerine Hayır” başlıklı haberde Ermenistan Dışişleri Bakanı Vahan Papazyan’ın Karabağ ve Azerbaycan’da görev yapacak uluslararası barış gücünde Türk askerinin de yer almasına karşı oldukları açıklaması yer buldu.⁵⁵

Milliyet gazetesinde sonraki yıllarda da Karabağ’a dair haberler sıkça yer aldı. 1995 yılında yayınlanan ve “ABD Karabağ İçin Orta Yol Arayışında” başlığını taşıyan haberde Ermenistan Cumhurbaşkanı Levon Ter Petrosyan’ın milliyetçi Taşnak Partisini kapatmasının ardından Erivan-Bakü diyalogunda gelişme sağlanabilmesi için ABD’nin devreye girdiği ve Amerika’nın Karabağ’ın Azerbaycan topraklarında özel statü sahibi bir bölge olması için Erivan’ı ikna çabasında olduğu bilgisi verildi.⁵⁶

Milliyet gazetesinde 2000’li yıllardan itibaren Karabağ sorunu ile ilgili haberler azaldı. 2001’de yayınlanan “Lobiniz Zayıf” haberinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev’in, Türkiye’nin Ermeni soykırımı iddialarından rahatsızlık duymaması gerektiği açıklamasının yanı sıra Karabağ sorununun çözümü için Türkiye’nin siyasi ve stratejik desteğine ihtiyaç duyulduğu ifadeleri yer aldı. Aliyev ayrıca, Ermenilerin propaganda çalışmaları karşısında Türklerin faaliyetlerinin zayıf kaldığını ve güçlerin birleştirilmesi gerektiğini de belirtti.⁵⁷ 2003 yılında Karabağ sorunu ile ilgili hiçbir haber mevcut değildir. 2004 yılında yer alan haberlerden “Aliyev: Karabağ’ı Vermeyiz” başlıklı haberde Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in Karabağ’ın Ermenistan’a verilmesine ya da bağımsız olmasına asla izin vermeyecekleri açıklaması yer aldı.⁵⁸

2008 yılında Sarkisyan ve Aliyev, Rusya’da bir araya gelerek Dağlık Karabağ sorununu çözmek için çabaları derinleştireceklerine dair bir bildiri yayınladı.⁵⁹ Ancak bildiri de ne statü konusuna, ne de sorunun hangi yolla çözüleceğine değinildi.⁶⁰ 2011 senesi *Milliyet* Gazetesi Haziran ayı haberinde Cumhurbaşkanı Aliyev ve mevkidaşı Sarkisyan ile Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Dimitriy Medvedev, “Madrid Prensipleri”ni görüşmek amacıyla Kazan’da bir araya geldi. Ancak Ermenistan’ın, Dağlık Karabağ’ın nihai yasal statüsünün belirlenmesi için bir mekanizma oluşturulması yönündeki ısrarının yanı sıra Laçın ve Kelbecer’den çekilmeyi reddetmesi sonucunda görüşmeler sonuçsuz kaldı.⁶¹ 2013 Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Ermenistan Cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan Avusturya’nın başkenti Viyana’da görüştü. Dağlık Karabağ sorunu yüzünden yıllardır aralarındaki gerilimin dinmediği Azerbaycan ve Ermenistan, barışı sağlamak yönünde önemli bir adım attı.⁶²

54 “Karabağ BDT Üyesi Olacak”, *Milliyet*, 11 Nisan 1994.

55 “Karabağ’a Türk Askerine Hayır”, *Milliyet*, 24 Ekim 1994.

56 “ABD Karabağ İçin Orta Yol Arayışında”, *Milliyet*, 7 Şubat 1995.

57 “Lobiniz Zayıf”, *Milliyet*, 14 Mart 2001.

58 “Aliyev: Karabağ’ı Vermeyiz”, *Milliyet*, 27 Haziran 2004.

59 “Karabağ’da İlk İmza”, *Milliyet*, 02.01.2008.

60 “Moskova’da Azeri-Ermeni Zirvesi”, *Milliyet*, 30.10.2008.

61 “Kazan Zirve Fiyaskosu”, *Milliyet*, 27.06.2011.

62 “Ermenistan ve Azerbaycan Barış Yolunda Adım Attı”, *Milliyet*, 20.11.2013.

Hürriyet Gazetesi

Hürriyet gazetesinde de 1991-2014 yılları arasında Karabağ ile ilgili haberler geniş yer buldu. Özellikle 90'lı yıllar, Dağlık Karabağ savaşının şiddetlendiği yıllardı. Bu bakımdan *Hürriyet* gazetesinde bu süreçte yer alan haberlerin üslubunda, savaşın yoğun olmadığı dönemlere kıyasla farklılık olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu haberlerde diğer dönemlere nazaran daha duygusal bir üslup ve yaklaşımın hâkim olduğu görülmektedir. Bu dönemin bir diğer özelliği, yayınlanan kimi haberlerin uluslararası haber ajanslarından ziyade, bölgeye giden gazete muhabirleri aracılığıyla kaleme alınmasıdır.

Gazetenin 1991 yılında yayımlanan “Dağlık Karabağ Cumhuriyet Oldu” başlıklı haberinde Karabağ Parlamentosu'nun Ermenilerin çoğunlukta olduğu Azerbaycan'ın Goranboy ilçesini de içine alarak cumhuriyet ilan ettiği, Azerbaycan'ın ise bu durumun Sovyet Anayasası'na uygun olmadığını gerekçe göstererek bu cumhuriyeti tanımadığı bilgisi yer aldı.⁶³ Aynı yıl yayımlanan bir başka habere göre, 20 Kasım 1991'de Azerbaycan Cumhuriyet Başsavcısı İsmet Gayıbov ve diğer üst düzey devlet görevlilerinin içinde bulunduğu helikopterin Ermeniler tarafından düşürülmesinden sonra Azerbaycan'da Halk Cephesi'nin başını çektiği binlerce kişi yönetime baskı yaparak Ermenilere karşı sert tedbirler alınmasını, Cumhurbaşkanı Mütellibov'un istifasını ve Parlamento'nun feshedilmesini istedi.⁶⁴

1992 yılı Karabağ olaylarındaki Ermeni tacizlerinin arttığı bir döneme denk geldiğinden, gazetede bu yılda da konuyla ilgili çok sayıda haber mevcuttur. 1992 yılının en önemli gelişmesi, dünyada yakın tarihteki en büyük trajedilerden biri olan Hocalı katliamıydı. *Hürriyet* gazetesinde bu katliama dair haberlerden biri, “Dünya Bu Katliama Dur Demeli” başlıklı haberdirdi. İrfan Sapmaz'ın kaleme aldığı bu haberde Ermeni çetelerinin, Kızıl Ordu'nun 366. Mekanize Birliği ile birlikte Karabağ'ın stratejik olarak en önemli yerlerinden biri olan Hocalı kasabasında yaptığı vahşetten bahsedilmiştir. Muhabiri yazıyı bizzat savaş bölgesinden şahitlik ederek kaleme almış ve fotoğraflamıştır.⁶⁵ Bu yıla ait ilgi çeken bir başka haber, “Azerbaycan'dan Sert Nota” başlıklı haberdirdi. Haberde, Karabağ savaşının devam ettiği sırada Türkiye'nin Ermenistan'a enerji yardımında bulunması üzerine Azerbaycan'ın Türkiye'ye nota verdiği bilgisi yer aldı.⁶⁶

Ermeni saldırıları 1993 yılında da devam etti. Bu yıla ait gazete haberlerinden birinde, Cenevre'de Karabağ konusunda ele alınan barış planının, Ermeni saldırıları nedeniyle bozulduğu bilgisine yer verildi ve Azerbaycan Dışişleri Bakanı Tevfik Kasımov'un, Azerbaycan ve Ermenistan'ın geçen ay içerisinde Cenevre'de Karabağ konusunda bir barış planı üzerinde anlaşabildiklerini, ancak Ermeni saldırıları nedeniyle bu planın suya düştüğü açıklaması yer aldı.⁶⁷

⁶³ “Dağlık Karabağ Cumhuriyet Oldu”, *Hürriyet*, 3 Eylül 1991.

⁶⁴ “Azerbaycan'ın Sabrı Taşıyor”, *Hürriyet*, 26 Kasım 1991.

⁶⁵ “Dünya, Bu Katliama Dur Demeli”, *Hürriyet*, 28 Şubat 1992.

⁶⁶ “Azerbaycan'dan Sert Nota”, *Hürriyet*, 27 Kasım 1992.

⁶⁷ “Karabağ Barış Planı Suyu Düşüyor”, *Hürriyet*, 28 Mayıs 1993.

1994 yılına ait haberlerde öne çıkan gelişmelerden bazıları şunlar olmuştur: “Azeriler Ağdam’a Girdi”⁶⁸, “Bakü’ye Güvenlik Garantisi”⁶⁹, “Ermeniler Azerbaycan’dan Çekilmiyor”⁷⁰, “Bakü’de Bomba: 80 Ölü”⁷¹, “Ermeni’den AGİT Heyetine Bombalı Hoş geldin”⁷², “Karabağ’a 1.800 Rus Askeri”⁷³. Bunlardan “Azerbaycan ve Ermenistan Ateşkes Anlaşması İmzaladı” başlığını taşıyan haberde Karabağ’da altı yıldır devam eden savaşın her iki tarafın Savunma Bakanlarının katılımıyla imzalanan ateşkes anlaşması ile durdurulduğu ve buraya denetimi sağlamak amacıyla 1.800 Rus askerinin yerleştirileceği ifadeleri yer aldı.⁷⁴ Gazetede bir başka haberde, Ermenistan’ın Karabağ ve Azerbaycan’da görev yapacak uluslararası barış gücünde Türk askerinin de yer almasına karşı olduğu bilgisine yer verildi. Ermeni tarafı bu yaklaşımının gerekçesi olarak Türkiye’nin Karabağ’da tarafsız olmamasını gösterdi.⁷⁵

1995 yılındaki haber başlıklarıysa şu şekildedir: “Dağlık Karabağ İçin Barış Pazarlığı”⁷⁶, “Ermenistan Savaş Suçlusu”⁷⁷, “Bakü’de Metro Faciası: 305 Ölü”⁷⁸, “Karabağ’ı Çözün”⁷⁹. Bu haberlerden birinde BM’nin 50. yılı için New York’a giden Aliyev’in, Bakü petrollerinin geçeceği boru hattının güzergahı için Clinton’la görüşme yapacağı, Clinton’un boru hattının Ermenistan’dan geçmesi teklifine karşılık Aliyev’in de karşılığında Ermenilerin işgal altındaki topraklardan çekilmesini isteyeceği bilgisi yer aldı.⁸⁰ 1996’da yer alan haberde ise Karabağ sorununa çözüm için bu kez Süleyman Demirel’in Amerika’yı ziyaretinde sunduğu rapora yer verildi. Bu raporda Demirel, Ermenilerin çoğunlukta yaşadığı Karabağ bölgesine geniş otonomi verilerek sorunun çözülebileceğini belirtmiş ve bu konuda Clinton’dan destek istemiştir.⁸¹ Aynı yıl yayınlanan başka bir haberde ilk ziyaretini Bakü’ye yapan dönemin başbakanı Mesut Yılmaz’ın Aliyev’le görüşmesine yer verilmiş, Aliyev’in bu görüşmede Karabağ işgalden kurtarılana dek Ermenistan’la sınırların açılmamasını istediği ifade edilmiştir.⁸² 1999 yılında yayımlanan “Bakü’den NATO’ya Davet” haberi de dikkate değerdir. Haberde Azerbaycan’ın, NATO’nun Kosova operasyonunun Ermeni işgali altındaki Karabağ’a örnek oluşturabileceğini gündeme getirdiği ve Vefa Guluzade’nin NATO’nun devreye girmesini olumlu karşılayacaklarını ifade ettiği bilgisine yer verilmiştir.⁸³

68 “Azeriler Ağdam’a Girdi”, *Hürriyet*, 17 Ocak 1994.

69 “Bakü’ye Güvenlik Garantisi”, *Hürriyet*, Bakü, 10 Şubat 1994.

70 “Ermeniler Azerbaycan’dan Çekilmiyor”, *Hürriyet*, 3 Mart 1994.

71 “Bakü’de Bomba: 80 Ölü”, *Hürriyet*, 20 Mart 1994.

72 “Ermeni’den AGİT Heyetine Bombalı Hoş geldin”, *Hürriyet*, 30 Nisan 1994.

73 “Karabağ’a 1800 Rus Askeri”, *Hürriyet*, 23 Ağustos 1994.

74 “Azerbaycan ve Ermenistan ‘Ateşkes’ Anlaşması İmzaladı”, *Hürriyet*, 17 Mayıs 1994.

75 “Erivan, Karabağ’da Türk Askeri İstemiyor”, *Hürriyet*, 20 Ekim 1994.

76 “Dağlık Karabağ İçin Barış Pazarlığı”, *Hürriyet*, 7 Şubat 1995.

77 “Ermenistan Savaş Suçlusu”, *Hürriyet*, 26 Şubat 1995.

78 “Bakü’de Metro Faciası: 305 Ölü”, *Hürriyet*, 30 Ekim 1995.

79 “Karabağ’ı Çözün”, *Hürriyet*, Bakü, 9 Aralık 1995.

80 “Aliyev Boru Hattını Clinton’la görüşecek”, *Hürriyet*, 21 Ekim 1995.

81 “Baba’dan Karabağ Planı”, *Hürriyet*, 28 Mart 1996.

82 “Aliyev: Ermenilere Kapımızı Açmayın”, *Hürriyet*, 15 Nisan 1996.

83 “Bakü’den NATO’ya Davet”, *Hürriyet*, 25 Haziran 1999.

Hürriyet gazetesi 2000’li yıllarda da Karabağ ile ilgili gelişmelere yer vermeye devam etmiştir. Söz konusu dönemde Dağlık Karabağ meselesiyle ilgili haberlerin, Türkiye’nin kendi iç meseleleriyle ilgisi bağlamında da ele alındığı görülmektedir. Örneğin gazetede yer alan bir haberde, terör örgütü PKK’nın Dağlık Karabağ’da faaliyet gösterme ihtimali üzerinde durulmuştur. Söz konusu haberde istihbarat birimlerinin, PKK’nın Ermeni diasporasının bazı üyeleriyle temasa geçtiğini tespit ettikleri ifade edilmiştir.⁸⁴ Bu yıllara ait haberlerde dikkat çeken bir diğer husus, Karabağ meselesiyle bağlantılı haberlerin sayısında savaşın şiddetli olduğu 90’lı yıllara kıyasla bir azalma olmasıdır.

2001 yılında gazetede yer bulan ve “Aşırı Temkinli Ermenistan Girişimi” başlığını taşıyan haberde, TESEV’in düzenlediği “Kafkasya’da İstikrar Arayışları” konulu toplantıda, dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem’in, Ermenistan’ın soykırım iddialarından vazgeçmesi gerektiği ve Türkiye’de Azerbaycan’ın da dahil olacağı üçlü görüşmelerle sorunların çözülebileceği ifadeleri yer buldu.⁸⁵ 2000’li yıllara ait haberlerden belki de en dikkat çekici olanı, “Rusya’dan Erivan’a Karabağ Resti” başlığını taşıyan 2002 yılına ait haberdi. Haberde Rusya’nın Karabağ’da yapılan başkanlık seçimlerini tanımadığı ve Moskova’nın Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü desteklemesinin Erivan’da şok etkisi yarattığı ifade edildi.⁸⁶ Gazetede 2003 ve 2004 yıllarında Karabağ sorunu ile ilgili bir habere rastlanmamıştır. 2005 yılında “Karabağ Sorunu İçin Rusya’dan Çözüm Çabası” haberi yer aldı. Haberde Türk işadamlarının takdim törenine katılan Putin’in Karabağ sorunu ile ilgili olarak yöneltilen soruya verdiği, “Sovyetler döneminden kalan sorunları çözmeye çalışıyoruz. Rusya aracı ve garantör olarak çözüm yönünde görevine devam edecektir” şeklindeki cevabı yer buldu.⁸⁷ 2006 ve 2007 yıllarında da tarafımdan Karabağ sorununa ait haberler rastlanmamıştır. 2008 yılında ise “Kafkas İttifakında Ermenistan Sürprizi”⁸⁸, “Kafkaslar Meselesi I”⁸⁹, “Erivan İçin Aliyev ile Görüşüm”⁹⁰ başlıklı haberler yer almıştır.

Türkiye-Ermenistan ilişkilerinde önemli gelişmelerin yaşandığı ve iki ülke arasında yaşanan problemlerin çözümü için protokolün imzalandığı 2009 yılında Karabağ’a yönelik haberlerin de artış gösterdiği göze çarpmaktadır. Bunlardan biri olan ve “Ermenistan’la Protokol Ne Getirecek” başlığını taşıyan haberde dönemin atmosferine uygun şekilde pozitif bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Nitekim haberde Dağlık Karabağ sorunu ile alakalı olarak Ermenistan’ın Dağlık Karabağ işgali konusunda olumlu adımlar atacağına taahhüt edildiği belirtilmektedir.⁹¹

Hürriyet gazetesinde Dağlık Karabağ meselesi ile ilgili tüm bu haberlerin incelenmesi sonucunda açık bir biçimde görülmüştür ki, gazetenin meseleye yönelik yaklaşımı her dönem aynı

⁸⁴ “PKK Kandil’i Boşaltıyor”, *Hürriyet*, 03 Aralık 2007.

⁸⁵ “Aşırı Temkinli Ermenistan Girişimi”, *Hürriyet*, 18 Şubat 2001.

⁸⁶ “Rusya’dan Erivan’a Karabağ Resti”, *Hürriyet*, 9 Ağustos 2002.

⁸⁷ “Karabağ Sorununa İçin Rusya’dan Çözüm Çabası”, *Hürriyet*, 12 Ocak 2005.

⁸⁸ “Kafkas İttifakında Ermenistan Sürprizi”, *Hürriyet*, 21 Ağustos 2008.

⁸⁹ “Kafkaslar Meselesi I”, *Hürriyet*, 3 Eylül 2008.

⁹⁰ “Erivan İçin Aliyev’le Görüşüm”, *Hürriyet*, 7 Eylül 2008.

⁹¹ “Ermenistan’la Protokol Ne Getirecek”, *Hürriyet*, 10 Ekim 2009.

şekilde olmamıştır. Bu durum, gazetenin Dağlık Karabağ sorununa yönelik yayın politikasının, Türk kamuoyundaki atmosfere ve sorunun yoğunluk durumuna göre belirlenmesinden kaynaklanmıştır. Nitekim savaş yıllarında gazetede Karabağ meselesiyle ilgili haberler manşetlere taşınacak derecede ehemmiyet arz etmiştir. Özellikle 1992 ve 1994 yıllarında Karabağ konusu manşetten verilmiş ve bu yıllarda gazetenin neredeyse hemen her sayfasında Karabağ ile ilgili bir haber yer almıştır. Ancak ateşkesin ardından konu ile alakalı haberlerde azalma yaşanmıştır. Karabağ'a yönelik haberlerin yeniden artışa geçtiği dönem, Türk-Ermeni görüşmelerinin başladığı 2008-2009 seneleri olmuştur.

Sabah Gazetesi

Sabah gazetesi, Karabağ sorunuyla ilgili olarak yıllar içerisinde değişen yoğunlukta haberler ve köşe yazıları yayınlamıştır. Özellikle 1992-1994 yılları arasında Karabağ'a dair haberlerdeki yoğunluk oldukça artmış, ancak sonrasında gündemi oluşturan diğer gelişmeler, Karabağ sorununu büyük oranda arka plana itmiştir. 2008-2010 yıllarında ise o dönemdeki siyasi gelişmelerle bağlantılı olarak Karabağ meselesi yeniden önem kazanmıştır.

1991 yılında konu ile alakalı çok fazla haber yer almamıştır. Bu haberlerden dikkat çekenler; "15 Ermeni Çeteci Öldürüldü", "Ermeniler Haritayı Biraz Daha Büyüttü", "Azeri Trenine Bomba", "Sovyet Ordusu Alarmda", "Karabağda Ermeniler Yine Saldırdı", "Azeri-Ermeni Gerginliği Tırmanıyor", "Başbakan Demirel'de Azerbaycan Endişesi" başlığını taşıyan haberlerdir. 24 Kasım 1991 tarihli "Azeri-Ermeni Gerginliği Tırmanıyor" haberinde, Dağlık Karabağ'da düşen bir uçakta 20 Azeri askerinin ölmesi konu alınmış ve bu işte Ermenilerin parmağı olabileceğine vurgu yapılmıştır. Habere göre bu olay nedeniyle Azerbaycan'da Ermenistan ile tüm ilişkilerin koparılması gündeme gelmiş, Başbakan Demirel, Azerilerin Ermeniler karşısında tahriklere kapılmaması gerektiğini vurgulamıştır. 1992 yılındaki haberlerde ise daha çok Karabağ savaşının en ağır döneminde insanlık suçunun işlendiği Şubat ayı sonundaki olaylar yer almıştır. Verilen haberlerde genellikle kardeş bir ülkenin topraklarının işgali meselesi, tarafsız bir üslupta incelenmeye çalışılmış gibidir. Azerbaycanlı kayıplar anılırken şehit oldukları belirtilmemiş, aksine bunlardan "ceset" şeklinde bahsedilmiştir. Gazetenin Azerbaycanlıları genel olarak "Azeri" şeklinde andığı da dikkati çekmiştir.⁹² Bununla birlikte Türkçülük bağlamında bölgeye ilgisi olan yazarların, Azerbaycan'ı ve yaşanan savaşı Türk Dünyası coğrafyasındaki önemi üzerinden değerlendirdiği görülmüştür. Cengiz Çandar'ın haberleri bu noktada örnek teşkil etmektedir. Çandar, bu yazılarında Türk dünyasının değişik bölgelerini okuyucuya tanıtmaya çalışmış, "Adriyatik'ten Çin Seddine Kadar" başlıklı haberinde verdiği haritada Karabağ'ı ve hatta bir kısım Ermeni topraklarını Türk yurdu içerisinde göstermiştir.⁹³ Cengiz Çandarlı gibi isimlerin kaleme aldığı yazılar dışında, gazetede verilen haber metinlerinde "kardeş ülke" ya da "Azerbaycan Türkleri" gibi kelimelerin kullanılmaması özellikle dikkat çekmektedir.

⁹² "Ermeniler Son Azeri Kentine Saldırdı", *Sabah*, 29 Şubat 1992.

⁹³ "Adriyatikten Çin Seddine Kadar", *Sabah*, 29 Şubat 1992.

1993 yılında Ermenistan'ın ve Ermeni diasporasının Türkiye karşıtı eylemlere tekrar başlamasıyla birlikte gazetede haberlerin üslubu değişmiştir. Gazetede yer alan haberlerde hükümetin, sözde soykırım konusundaki sataşmalara, Azerbaycan'da yaşanan işgal ve soykırım konularında Azerbaycan ile birlikte hareket ederek cevap verdiği görülmektedir. Yıl içinde verilen diğer haberlerde de bu tavır sürdürülmüştür. Öyle ki gazetede Türkçü bir kişiliğe sahip Ebulfez Elçibey'in ağzından aktarılan haberler yer almıştır.⁹⁴ 1993 yılı haberlerinde Ermenilerin yaptıkları, "vahşet" olarak nitelendirilmiştir. Oysa ki böyle bir üslup, katliamın en yoğun yaşandığı 1992 yılında bile kullanılmamıştır. Bu yıl içinde yayınlanan haberlerden bazıları; "Ermeniler Karabağ'a Yine Saldırı Başlattı", "Ermeniler Püskürtüldü", "Ermeniler Azeri Kenti Kelbecer'e Saldırdı", "Azerbaycan İşgaline 33 Yıllık Senaryo", "Azerilere Umut Yok", "Ermeniler Yine Saldırıyor", "Ermenistan'a BM'den Kınama" başlıklı haberlerdir.

Savaşın bittiği 1994 yılına ait haberlerde daha çok Türkiye'ye yöneltilen 1915 "sözde soykırım" meselesiyle ilgili gelişmeler aktarılmıştır. 1994 yılı içerisinde yayınlanan haberlerden bazıları; "Ermeniler Kaçıyor", "Ermenistan'a Kınama", "Azerbaycan-Ermenistan Görüşmeleri", "Azeri-Ermeni Savaşı Tekrar Şiddetlendi", "Azeriler Artık Savaş İstemiyor", "Azeri-Ermeni Barışı" şeklindedir. 1995 yılında Azerbaycan ve Karabağ meselesiyle ilgili haberlerde azalma olmuştur. Bu yılda daha çok Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki barış sürecinde tarafların talep ve önerilerine yer verilmiştir.⁹⁵ 1996-1997 yıllarında ise Azerbaycan ile Türkiye arasında gelişen ilişkilerin bir neticesi olarak stratejik ve kültürel ortaklık gibi konular gündemde yer almıştır. Bu tutumun göstergesi, daha önceki yıllarda Azerbaycan Türklerinin kayıplarından "ceset" şeklinde bahsedilirken, 1997 yılında bunun yerine "Karabağ şehitleri" tabirinin kullanılması olmuştur.⁹⁶

1999 ve 2000 yıllarında gazetenin meseleye yönelik genel tutumu, Ermeni tarafının eleştirilmesi ve Azerbaycan ile bölgesel birlikteliğin geliştirilmesi için gerekli adımların atılması yönünde olmuştur. Bu dönemde, gazetede yer alan haberlerde "kardeş ve dost ülke"nin topraklarındaki işgal sona ermeden Ermenistan ile ilişkilerin normalleşmeyeceğine vurgu yapılmıştır. Örneğin 1999 yılına ait bir haberde, Ermenilerin bütün bölgede komşu ülkelerle düşmanca bir ilişki içerisinde olduğu dile getirilmiş ve Süleyman Demirel'in, Ermeni muhabatına yönelik olarak sarf ettiği "Azerilerle aranızdaki meseleyi çözün, o zaman hem bizle hem de bütün dünya ile barışırsınız" şeklindeki ifadeleri yer almıştır.⁹⁷

Sabah gazetesinin Azerbaycan ile birlik yönündeki tavrı, 2000'li yıllarda da değişmemiştir.⁹⁸ Türkiye'nin Karabağ meselesindeki tutumu açık olduğundan, gazete de üslubunu bu doğrultuda geliştirmiştir. 2005 yılında yayınlanan "Oskanyan: Türkiye Karşı Saldırıya Geçmeye Çalışıyor" başlıklı haberde Oskanyan'ın, "Büyük bir askeri potansiyele sahip olan ve Yukarı Karabağ konusunda Azeri yanlısı tutum takınan bu ülke (Türkiye) Ermeni soykırımını tanımadıkça, ona

⁹⁴ "Azerbaycan Yine Karıştı", *Sabah*, 6 Haziran 1993.

⁹⁵ "Barışa Karşı Petrol", *Sabah*, 1 Mayıs 1995.

⁹⁶ "Türkiye'nin Kalıcı ve Stratejik Dostu: Azerbaycan", *Sabah*, 4 Eylül 1997.

⁹⁷ "Ermeniler Tarihten Husumet Çıkartıyor!", *Sabah*, 10 Haziran 1999.

⁹⁸ "Türkiye Azerbaycan Diaspora Kardeşliği", *Sabah*, 9 Mart 2007.

güvenemeyiz ve kendi güvenlik koşullarımızın sağlanmış olduğunu hissetmeyiz” şeklindeki açıklamalarına yer verilmiştir.⁹⁹

2009 yılında Türkiye ve Ermenistan ilişkilerinde yaşanan normalleşme süreci ve bu süreçte Ermenistan’la sınır kapılarının açılması meselesinin gündeme gelmesi, Azerbaycan ve Türkiye arasında üzücü bir şekilde bayrak krizinin yaşanmasına neden olmuştur.¹⁰⁰ Bu dönemde gazetede ki haberler de bu gelişmeler üzerinde yoğunlaşmıştır. 2009 yılında Ermenistan ile imzalanan protokol, Karabağ sorununun bir süre daha gündemde kalmasını sağlamıştır. Ancak normalleşme süreci kısa sürmüş, 2010 yılına gelindiğinde, Ermenistan ile girişilen süreçten bir sonuç alınmayacağı anlaşılmıştır. Böylece iki kardeş ülke arasında birliktelik yeniden sağlanmıştır.¹⁰¹ Söz konusu protokolün Türkiye ve Azerbaycan kamuoyunda yarattığı olumsuz tepkilerin ardından buzların erimesi amacıyla izlenen politikalarından vazgeçilmesi, 2010 yılından itibaren Karabağ sorununun da arka planda kalmasına neden olmuştur.

Sonuç

Karabağ Sorunu günümüzde de çözümsüz bir halde bulunan uluslararası problemlerden biridir. 20 yılı aşan diplomatik çabalar ve müzakerelerin Dağlık Karabağ sorununun çözümü konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Dağlık Karabağ ve çevresindeki Ermeni işgali sürerken, taraflar arasında çözüm için bir zemin dahi oluşturulamamıştır. Bu çözümsüzlük ortamında kimi zaman ateşkesin ihlal edilip yüksek yoğunluklu çatışmaların yaşandığı görülmektedir. AGİT ve Minsk Grubu, Dağlık Karabağ sorununun çözümü konusunda açık bir biçimde başarısız olmuştur. Nitekim AGİT ateşkes ihlallerinde bile net bir tavır ortaya koyamamakta ve ateşkesi bozan tarafı açık bir biçimde ifade edememektedir. Minsk Grubu eş başkanlarının tarafsız olmayan açıklamalarının, çözümden daha çok uzlaşmazlığa hizmet ettiği görülmektedir. Azerbaycan da, Minsk Grubu’nun öncelikli olarak Ermenistan’ın çıkarlarını göz önünde bulundurduğunu iddia etmektedir. AGİT ve Minsk Grubu gibi NATO da, Dağlık Karabağ meselesinin çözümü noktasında yetersiz kalmaktadır. Nitekim NATO, bu konuda “Hepimiz bu anlaşmazlığın sadece her iki taraf anlaşığı zaman çözümleneceğini biliyoruz” gibi muğlak bir tavır içerisinde. NATO’nun işgal edilen ülke ve işgal eden ülke konularında da net bir tavra sahip olmadığı görülmektedir.

Dağlık Karabağ sorusunda yaklaşımı irdelenmesi gereken bir diğer kuruluş, BM’dir. BM, bugüne kadar Dağlık Karabağ sorunu ile alakalı dört karar almıştır. Söz konusu kararlarda BM açıkça Azerbaycan topraklarının işgal altında olduğunu belirterek Ermenileri işgalci olarak tanımlamıştır. Ermenilerin tüm çabalarına rağmen Dağlık Karabağ’ın bağımsızlığının da tanınmadığı görülmektedir.

⁹⁹ “Oskanyan: Türkiye Karşı Saldırıya Geçmeye Çalışıyor”, *Sabah*, 13 Nisan 2005.

¹⁰⁰ “Azerbaycan’dan Açılıma Bayraklı Doğalgazlı Tepki”, *Sabah*, 10 Eylül 2009.

¹⁰¹ “Sınırların Açılması İçin Karabağ Şartı”, *Sabah*, 18 Mayıs 2010.

Uluslararası örgütlerin dışında sorunun diğer iki önemli aktörü, Rusya ve ABD'dir. Her iki ülkenin de çeşitli siyasi farklılıklara sahip olmakla birlikte bu meselede Ermenileri desteklediğini söylemek mümkündür. Nitekim Rusya, Ermenilere silah desteğinde bulunurken, ABD ise Ermenistan'a önemli miktarda mali yardımda bulunmaktadır. Benzer şekilde İran da Dağlık Karabağ meselesinde Ermenistan'ın yanında yer almaktadır.

Dağlık Karabağ sorununda Azerbaycan'ı açık bir biçimde destekleyen ülke, Türkiye'dir. Türkiye, Azerbaycan topraklarının yüzde %20'sini işgal eden Ermenistan ile sınırlarını kapalı tutmaktadır. Türkiye, günümüzde de Ermenistan ile ilişkilerinin normalleşebilmesi için Dağlık Karabağ sorununun çözümünü şart koşmaktadır. Türkiye ayrıca Dağlık Karabağ sorununun uluslararası hukuk çerçevesinde ve Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün gözetilerek çözülmesi gerektiğini savunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arifoğlu Şihaliyev, Emin, *Türkiye ve Azerbaycan Açısından Ermeni Sorunu*, Ankara 2002.
- Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, C II (1980-1990), Ankara 1991.
- Aslanlı, Araz, "Tarihten Günümüze Karabağ Sorunu", *Avrasya Dosyası* (Azerbaycan Özel Sayısı), C 7, S 1, İlkbahar 2001.
- Çiloğlu, Fahrettin, *Rusya Federasyonu'nda ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar*, İstanbul 1998.
- İşyar, Ömer Göksel, *Sovyet-Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu*, İstanbul 2004.
- Sariahmetoğlu, Nesrin, *Karabağ*, IQ Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Süleymanlı, Ebulfez, *Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri*, İstanbul 2006.
- Taşkıran, Cemalettin, *Geçmişten Günümüze Karabağ Meselesi*, Ankara 1995.

Elektronik Kaynaklar

Milliyet Gazetesi

- "ABD Kafkasya'yı Ruslara Terk Etti", *Milliyet*, 12 Eylül 1994.
- "ABD Karabağ İçin Orta Yol Arayışında", *Milliyet*, 7 Şubat 1995.
- "ABD Kongresinden Karabağ Raporu", *Milliyet*, 2 Mayıs 1994.
- "Ağdam Alev Alev", *Milliyet*, 6 Temmuz 1994.
- "Aliyev: Karabağ'ı Vermeyiz", *Milliyet*, 27 Haziran 2004.
- "Ankara'da Karabağ Zirvesi", *Milliyet*, 9 Mart 1993.
- "Azerbaycan'a Türk Askeri", *Milliyet*, Haziran 1994.
- "Azerbaycan'da Barış Umudu", *Milliyet*, 20 Şubat 1994.
- "Azeri-Ermeni Uzlaşması", *Milliyet*, 25 Eylül 1991.
- "Azeri Kadınlarından Çağrı", *Milliyet*, 23 Mayıs 1992.
- "Azeriler İlerliyor Ermeniler Şaşkın", *Milliyet*, 12 Ocak 1994.
- "Azeriler Savaşı Bilmiyor", *Milliyet*, 11 Nisan 1993.
- "Bakü'den İmdat Çağrısı", *Milliyet*, 10 Mayıs 1992.
- "Barış Çabaları Nafile", *Milliyet*, 01 Mart 1992.
- "Çerçişev: Ermeniler Geri Çekilecek", *Milliyet*, 13 Nisan 1993.
- "Dağlık Karabağ Cumhuriyet Oldu", *Hürriyet*, 3 Eylül 1991.
- "Erivan'dan Geri Adım", *Milliyet*, 1 Ağustos 1991.
- "Ermeniler Azerbaycan'a Girdi", *Milliyet*, 11 Şubat 1993.
- "Ermenilere Son Uyarı", *Milliyet*, 15 Nisan 1993.
- "Ermenistan ile İlişkilere Bakış", *Milliyet*, 5 Kasım 1991.
- "Ermenistan ve Azerbaycan Barış Yolunda Adım Attı", *Milliyet*, 20.11.2013.
- "Ermenistan Yavuz Hırsız", *Milliyet*, 25 Nisan 1993.
- "Ermeni'ye Yardımı Anlatamayız", *Milliyet*, 8 Şubat 1993.
- "İşte Kurtuluş Savaşı", *Milliyet*, 11 Mart 1992.
- "Kafkasya'da Sefalet", *Milliyet*, 20 Ekim 1993.
- "Karabağ Azerilerin", *Milliyet*, 16 Mart 1991.
- "Karabağ BDT Üyesi Olacak", *Milliyet*, 11 Nisan 1994.
- "Karabağ İçin Yeltsin Devrede", *Milliyet*, 10 Nisan 1993.

- “Karabağ Kan Ağlıyor”, *Milliyet*, 30 Nisan 1992.
“Karabağ Katliamına Protesto”, *Milliyet*, 02 Mart 1992.
“Karabağ Yine Cehennem”, *Milliyet*, 12 Nisan 1992.
“Karabağ’a Türk Askerine Hayır”, *Milliyet*, 24 Ekim 1994.
“Karabağ’da Barış Suya Düştü”, *Milliyet*, 19 Ocak 1993.
“Karabağ’da Barış Umudu”, *Milliyet*, 8 Mayıs 1993.
“Karabağ’da Barış Uzak”, *Milliyet*, 6 Aralık 1991.
“Karabağ’da Bosna Dramı”, *Milliyet*, 3 Nisan 1993.
“Karabağ’da İlk İmza”, *Milliyet*, 02.01.2008.
“Kazan Zirve Fiyaskosu”, *Milliyet*, 27.06.2011.
“Kelbecer’de Ermeni Tuzağı”, *Milliyet*, 1 Mayıs 1993.
“Lobiniz Zayıf”, *Milliyet*, 14 Mart 2001.
“Moskova’da Azeri-Ermeni Zirvesi”, *Milliyet*, 30.10.2008.
“Şapoşkinov: Karabağ Rusya’ya Bağlansın”, *Milliyet*, 28 Nisan 1993.
“Türkiye Arabulucu Olsun”, *Milliyet*, 4 Kasım 1991.

Hürriyet Gazetesi

- “Aliyev Boru Hattını Clinton’la görüşecek”, *Hürriyet*, 21 Ekim 1995.
“Aliyev: Ermenilere Kapınızı Açmayın”, *Hürriyet*, 15 Nisan 1996.
“Aşırı Temkinli Ermenistan Girişimi”, *Hürriyet*, 18 Şubat 2001.
“Azerbaycan ve Ermenistan ‘Ateşkes’ Anlaşması İmzaladı”, *Hürriyet*, 17 Mayıs 1994.
“Azerbaycan’dan Sert Nota”, *Hürriyet*, 27 Kasım 1992.
“Azerbaycan’ın Sabrı Taşıyor”, *Hürriyet*, 26 Kasım 1991.
“Azeriler Ağdam’a Girdi”, *Hürriyet*, 17 Ocak 1994.
“Babadan Karabağ Planı”, *Hürriyet*, 28 Mart 1996.
“Bakü’de Bomba: 80 Ölü”, *Hürriyet*, 20 Mart 1994.
“Bakü’de Metro Faciası: 305 Ölü”, *Hürriyet*, 30 Ekim 1995.
“Bakü’den NATO’ya Davet”, *Hürriyet*, 25 Haziran 1999.
“Bakü’ye Güvenlik Garantisi”, *Hürriyet*, Bakü, 10 Şubat 1994.
“Dağlık Karabağ İçin Barış Pazarlığı”, *Hürriyet*, 7 Şubat 1995.
“Dünya, Bu Katliama Dur Demeli”, *Hürriyet*, 28 Şubat 1992.
“Erivan için Aliyev’le Görüştüm”, *Hürriyet*, 7 Eylül 2008.
“Erivan Karabağ’da Türk Askeri İstemiyor”, *Hürriyet*, 20 Ekim 1994.
“Ermeni’den AGİT Heyetine Bombalı Hoş geldin”, *Hürriyet*, 30 Nisan 1994.
“Ermeniler Azerbaycan’dan Çekilmiyor”, *Hürriyet*, 3 Mart 1994.
“Ermenistan Savaş Suçlusu”, *Hürriyet*, 26 Şubat 1995.
“Ermenistan’la Protokol Ne Getirecek”, *Hürriyet*, 10 Ekim 2009.
“Kafkas İttifakında Ermenistan Sürprizi”, *Hürriyet*, 21 Ağustos 2008.
“Kafkaslar Meselesi I” *Hürriyet*, 3 Eylül 2008.
“Karabağ Barış Planı Suya Düşüyor”, *Hürriyet*, 28 Mayıs 1993.
“Karabağ Sorununa için Rusya’dan Çözüm Çabası”, *Hürriyet*, 12 Ocak 2005.

“Karabağ’a 1800 Rus Askeri”, *Hürriyet*, 23 Ağustos 1994.

“Karabağ’ı Çözün”, *Hürriyet*, Bakü, 9 Aralık 1995.

“PKK Kandil’i Boşaltıyor”, *Hürriyet*, 03 Aralık 2007.

“Rusyadan Erivan’a Karabağ Resti”, *Hürriyet*, 9 Ağustos 2002.

Sabah Gazetesi

“Adriyatikten Çin Seddine Kadar”, *Sabah*, 29 Şubat 1992.

“Azerbaycan Yine Karıştı”, *Sabah*, 06 Haziran 1993.

“Azerbaycandan Açılıma Bayraklı Doğalgazlı Tepki”, *Sabah*, 10 Eylül 2009.

“Barışa Karşı Petrol”, *Sabah*, 01 Mayıs 1995.

“Ermeniler Son Azeri Kentine Saldırdı”, *Sabah*, 29 Şubat 1992.

“Ermeniler Tarihten Husumet Çıkıyor!”, *Sabah*, 10 Haziran 1999.

“Oskanyan: Türkiye Karşı Saldırıya Geçmeye Çalışıyor”, *Sabah*, 13 Nisan 2005.

“Sınırların Açılması İçin Karabağ Şartı”, *Sabah*, 18 Mayıs 2010.

“Türkiye Azerbaycan Diaspora Kardeşliği”, *Sabah*, 09 Mart 2007.

“Türkiye’nin Kalıcı ve Stratejik Dostu: Azerbaycan”, *Sabah*, 04 Eylül 1997.